

KRAKUS – CYRUS WIELKI

Pięć dowodów na tożsamość

Już ponad tysiąc lat minęło, odkąd podróżnik arabski Ibrahım İbn Jakub po raz pierwszy wspomniał nazwę Kraków¹. Od tego czasu aż do dzisiaj nie udało się odnaleźć etymologii tej nazwy. Ustalono jedynie, że została utworzona od imienia Krakus/Krak/Krok² i należy do szerszej grupy nazw typu: Kroków, Krakowice itp.³.

Zgodnie z oczekiwaniami prof. Mariana Plezi, wybitnego badacza, mityczna historia Polski pochodzi ze Wschodu⁷. Wiele jednak wskazuje na to, że nie jest, jak przypuszczał, wersją opowieści o życiu Aleksandra Wielkiego⁸, lecz wariantem tzw. mitologii kejanidzkiej⁹, drugiego w popularności po historii grecko-rzymskiej systemu przedstawienia dziejów świata¹⁰.

Mapa Persji, zaznaczone nazwy miejscowe utworzone od imienia Cyrus (ze zbiorów BJ)

Dotychczasowe próby znalezienia źródłosłowu okazały się bezowocne, bo za takie trzeba raczej uznać powiązanie imienia Kraka z krukiem⁴ bądź rzymskim Grakchusem⁵. Kim zatem był Krakus?

A może Krakus to Cyrus II Wielki, założyciel imperium perskiego?

Wszystko wskazuje na to, że imię *Krakus* to zmieniona fonetycznie wersja imienia Cyrus, a nazwa *Kraków* jest prawdopodobnie przekształconą nazwą *Kurkath* – „gród Cyrusa”.

W tym miejscu chciałbym zaznaczyć, że opracowane tutaj zagadnienie stanowi tylko niewielką część tego, co udało mi się ustalić odnośnie pochodzenia najdawniejszej historii Polski⁶. Artykuł zawiera drobną część wyników mojej pracy.

Przypuszczenia Mariana Plezi można uznać za słuszne o tyle, że opis życia Aleksandra Wielkiego rzeczywiście jest jedną z części rzeczony mitologii kejanidzkiej, co doskonale tłumaczy obecność opowiadania o Aleksandrze także w „mitycznej” historii Polski, będącej właśnie mitologią kejanidzką¹¹.

Do pewnego stopnia artykuł ten jest też logiczną konsekwencją poprzednich moich rozważań, opublikowanych również na łamach „Alma Mater”¹², gdzie polski Wawel utożsamiony został z Babellem-Babilonem, a smok wawelski ze smokiem babilońskim.

Dla teraźniejszych rozważań istotne jest to, że to właśnie Cyrus, przebywając w Babilonie (hebr. Bawel), kazał za-

bić smoka babilońskiego¹³. W świetle tego co udało mi się ustalić również Krakus rezydował w Babilonie (Wawelu) i też kazał zabić smoka babilońskiego (wawelskiego), co może oznaczać, że Cyrus i Krakus to jedna i ta sama osoba.

IMIĘ CYRUS

Dzisiejsza polska wersja imienia króla perskiego jest zapożyczona z języka łacińskiego i z nią identyczna. Obie przyjmują postać *Cyrus*¹⁴. Dla samego imienia Cyrusa jest to jednak forma wyjątkowa. Poza łaciną i językami odcinami wszystkie inne przewidują formę ze spółgłoską *k* zamiast

c, na przykład elamickie *Kuraš*, akkadyjskie *Kuraaš*, *Kurauš*, greckie *Kūρος*¹⁵.

Forma prasłowiańska imienia Cyrus jest zależna od wymiennej formy greckiej i stała się wzorem szeregu współczesnych form słowiańskich z rosyjskim *Kir* na czele.

NAZWY MIEJSCOWE UTWORZONE OD IMIENIA CYRUS

Wiele obiektów geograficznych od czasów starożytnych do dzisiaj nosi imię wielkiego zdobywcy Cyrusa. Znamy na przykład cztery rzeki o nazwie *Cyrus*: dwie wpadają do morza Kaspijskiego, jedna przepływa przez Fars (Persję), a inna wpada do Morza Śródziemnego.

Cyrus założył też sporo miast, które nosiły jego imię. Znamy „miasta Cyrusa” w Persji, Syrii, nad Morzem Kaspijskim i w Azji Środkowej, przy czym najsłynniejszą jest to ostatnie: *Kyra*, zwane *Kyreschatą*. Ostatnia nazwa powstała ze złożenia dwóch wyrazów *Kuruš* + *kaθa* → *Kuruškaθa*¹⁶ (dzisiejszy *Kurkat*) o znaczeniu „miasto Cyrusa”. Jest ona bardzo podobna do nazwy *Kraków* i moim zdaniem jest jej źródłem.

Założenie powyższe musi mieć na razie charakter hipotezy i wymaga dalszych badań w zakresie toponimii. Do tej pory udało mi się trafić na jeden, ale za to jakże wymowny fakt. Jedną z miejscowości w Palestynie, noszącą w starożytności nazwę *Kir-Moab*, dziś nazywa się *Krak-Moab*. Abstrahując od racji językowych pozwalających na zmianę toponimu *Kir* w *Krak*, faktem jest, że ona nastąpiła i miejscowość kodująca się tymi samymi znakami co imię *Cyrus* nazywa się dzisiaj *Krak*.

WZÓR POLSKIEGO KRAKUSA, CZESKIEGO KROKA, RUSKIEGO KIRKOUSA/KARKAUSA – „CYRUS KRÓL”

Krakus ma swój czeski odpowiednik w postaci króla Kroka. Poza tym, jak dotąd brak szerszych badań porównawczych na ten temat. Tymczasem właśnie takie dociekania doprowadziły mnie do niezwykle ciekawych wniosków. Okazało się, że w literaturze ruskiej istnieją przekazy niemal identyczne z historią Krakusa. Mowa tutaj o opowiadaniach o Urusłanie Łazarewiczu.

Za rękojmiej podobieństwa niech posłuży fakt, że król nosi w nich imię *Kirkous*¹⁷ lub *Karkaus*¹⁸ i tak jak Krakus pojawia się wraz z 12 wojewodami, zaś głównym ich motywem jest walka ze smokiem, Białym Daniłą, według rekonstrukcji Władysława Dulęby – smokiem z Babilonu¹⁹.

Już w swojej dzisiejszej formie imię *Krakus* bardzo przypomina imię *Karkaus*, a możemy przypuszczać, że wcześniej oba imiona były identyczne. Przed VIII wiekiem naszej ery imię *Krakus* miało postać *Karkus*²⁰. Nawiasem mówiąc, znamy również króla noszącego i to imię, estońskiego króla *Karkusa*²¹, notabene walczącego również ze smokiem, który zakłada zresztą miasto o nazwie *Karkus*.

Jak wskazuje pożyczka niemieckiego *Krakaus*, imię *Krakus* posiadało też pierwotnie dyftong „au”. Dopiero później uległ on monoftongizacji i zmienił się w „u”. Wynika z tego, że dawniej polski król nosił imię *Karkaus*.

Zestawienie innych podobieństw pomiędzy Krakusem a *Kirkous*/Karkausem zawiera artykuł mego autorstwa zamieszczony w „Pressjach”²². Tutaj warto jedynie zwrócić uwagę na te kwestie, które szczególnie przybliżają Krakusa do Cyrusa Wielkiego.

Do arcyciekawych wniosków prowadzi zestawienie imienia *Krakus* z imieniem *Kirkous*. Ostatnie składa się z dwóch części *kir* + *kous*²³. Co do drugiej części jest jasne, że jest to imię irańskiego króla *Kawusa* (właściwie *Kej Kawusa*)²⁴.

Pierwsze części rzeczonych imion, czyli *kir-* i *kej*, jednak zupełnie się ze sobą nie zgadzają. W jaki sposób wytłumaczyć tę rozbieżność? Rozwiązanie, na gruncie fonetyki języków wschodniosłowiańskich i irańskich, jest tylko jedno: we wszystkich językach ruskich i w pewnych źródłach irańskich²⁵ *Kir* to *Cyrus*. Zestawienie *Kir-kous* zyskuje w takim wypadku zupełnie sensowne tłumaczenie: „Cyrus król”²⁶.

Znacznie wcześniej badania nad tym, jaka postać historyczna kryje się pod imieniem *Kej Kawusa* (rus. *Kirkousa*), podjął polski uczony, iranista, profesor UJ Władysław Dulęba. W swojej dysertacji doktorskiej *The Cyrus Legend in the Šahname*²⁷, wychodząc zresztą z zupełnie innych niż ja przesłanek, doszedł do tego samego wniosku: że *Kej Kawus* (*Kirkous*) to *Cyrus Wielki*.

Najprawdopodobniej jednak Władysław Dulęba nie znał ruskich wariantów podania o *Kej Kawusie*. Jedyne tam *Kej Kawus* określony jest jako „Cyrus król”. Zachodzi tutaj pełna zbieżność wyniku dwóch niezależnych rozumowań. Uzasadniony jest tym samym taki tok rozumowania, że jeśli prototypem postaci króla *Kej Kawusa*/*Kirkousa*/*Karkausa* jest *Cyrus*, to jest on również wzorem historycznym *Krakusa*.

KRAKUS ROZKAZUJE ZABIĆ SMOKA WAWELSKIEGO, CYRUS BABILOŃSKIEGO

Jak stwierdza kronikarz polski Mierzwa, krakowskiego smoka zabito tak, „jak Daniel zabił smoka babilońskiego”²⁸. Trafność jego spostrzeżenia potwierdzają nowsze badania. Rzeczywiście polska *Legenda o Krakusie i smoku wawelskim* jest, spośród tysięcy legend o smokach, najbardziej podobna właśnie do starotestamentowej opowieści o Danielu i smoku babilońskim. Ta ostatnia opowiada o tym, jak prorok Daniel na rozkaz Cyrusa zabił smoka babilońskiego przy użyciu sławnego podstępu z siarką. Obie legendy należą, zdaniem prof. Mariana Plezi, do ekskluzywnej grupy pięciu podań, w których występuje wspomniany wyżej fortel.

W trakcie badań udało mi się poszerzyć krąg podań zawierających ten motyw o kilkanaście wersji ruskiego podania o wyprawie do Babilonu²⁹. Bohaterowie tych opowieści przybywają do królestwa babilońskiego, gdzie są zmuszeni walczyć ze smokiem. Także w tym wypadku potwór babiloński traci życie na skutek podstępu z prochem.

O wszystkich wymienionych opowiadaniach, podobnych do polskiego, wiadomo więc, że albo są podaniami o smoku babilońskim, albo jego wersjami³⁰. W związku z tym z ogromnym prawdopodobieństwem możemy stwierdzić, że polska legenda jest także wersją opowiadania o smoku babilońskim.

Portret Cyrusa

Tylko na tej jednej podstawie można przypuszczać, że we wszystkich wspomnianych opowieściach miejscem akcji jest Babilon, smok jest smokiem babilońskim, a królem, który rozkazał go zabić, jest Cyrus Wielki. A więc bez względu na to, czy uznamy za prawdziwe wywody językowe łączące nazwę *Wawel z Babel*, a imię *Krakus z Cyrus (Kuruš)*, w legendzie o Krakusie i smoku wawelskim Wawel odpowiada strukturalnie Babelowi, smok wawelski – smokowi babilońskiemu, a Krakus zajmuje miejsce Cyrusa.

HISTORIA KRAKUSA I CYRUSA

Historię króla Krakusa i pokrewnego mu czeskiego króla Kroka znamy z najstarszych polskich i czeskich kronik. Dzieje Cyrusa II Wielkiego przekazują nam pisarze greccy na czele z Herodotem, tabliczki asyryjskie, babilońskie, a także w pewnym stopniu ustna tradycja irańska³¹. Porównanie historii obu królów prowadzi do jak najbardziej zaskakujących rezultatów. Są praktycznie

identyczne. Spora część zgodności ma charakter szczegółowy i nie mieści się w jakimkolwiek wzorcu literackim (np. „władcy idealnego”). Stanowczo wyklucza to możliwość, że historia króla Krakusa jest wersją historii jakiegoś ogólnowiatowego idealnego władcy. Zbyt dużo w niej szczegółów, które są wspólne tylko z historią Cyrusa Wielkiego. Poniżej zamieszczam wybór takich właśnie zgodności, przy czym są to zarówno zgodności leksykalne, jak i pewne atypowe wydarzenia. Specyficzną cechą tego zestawienia jest to, że obejmuje ono praktycznie wszystkie informacje, jakie posiadamy o Krakusie i czeskim Kroku.

- Nemrod i smok babiloński

Jednym z poprzedników Krakusa jest król Nemrod³², król Słowian. Przed nim pod Wawelem zamieszkiwał też smok wawelski³³. Cyrusa w Babilonie bezpośrednio poprzedza szalony król Nabunaid (556–539 r. p.n.e.)³⁴, a także król Nemrod, mityczny założyciel miasta. I Nabunaid, i Nemrod uważani są za królów – smoków babilońskich³⁵. Według *Księgi Daniela* w czasach przed Cyrusem mieszkał w Babilonie smok babiloński.

Zbieżności są uderzające, zwłaszcza kiedy weźmie się pod uwagę proponowaną tu identyczność Wawelu z Babilonem, a smoka wawelskiego z babilońskim.

- Pozycja dynastyczna Krakusa i Cyrusa

Obaj są założycielami dynastii. Dynastie nie przyjmują nazwy od ich imienia. Obaj są ojcami dwóch synów i co najmniej jednej córki. Jeden z synów obejmuje władzę, drugi pada ofiarą

bratobójstwa. Bratobójca w niedługim czasie ginie, a jego siostra zostaje królową³⁶.

- Czas panowania

Według autora *Kroniki wielkopolskiej* Krakus panuje „za czasów króla Aswera”³⁷. Aswer (Ahaswerus) według Balamiego³⁸ jest synem Kirusza (Cyrusa). Razem z ojcem zdobywają Babilon. Termin „Aswer” używany też bywa jako zbiorcze określenie wszystkich królów perskich. Tak czy inaczej: Krakus żyje w czasach Kirusza (Cyrusa).

- Karyntia – Karint

Krakus przybywa na Wawel z Karyntii w Europie. Cyrus uderza na Babilon z przełęczy Karint/Karind, znajdującej się pomiędzy Persją a Babilonią. Wszystko wskazuje na to, że nazwa Karyntia w historii Krakusa/Cyrusa została dopiero wtórnie skojarzona z nazwą Karint, jako najbardziej podobna do niej spośród ówczesnie znanych nazw geograficznych.

- Mieszkańcy Wawelu, Babilonu

Krakus przybywa na Wawel na wezwanie mieszkańców, zdobywa władzę bez walki i zaprowadza pokój. Witany jest z radością. W identycznych okolicznościach do Babilonu wkracza Cyrus³⁹.

- Wawel – Babel

Stolica państwa Krakusa to Wawel⁴⁰. Stolicą założonego przez Cyrusa II imperium i jego największym miastem jest Babel⁴¹.

Moim zdaniem nazwa Wawel jest przekształconą fonetycznie nazwą Babel.

- Król Babilonu i całego świata

Krakus to „(król Wawelu) i świata całego”, „zrodzon [...] światu całemu”⁴². Cyrus to „król Babilonu i wszech krajów”⁴³, „król całego świata”, „pan czterech stron świata”⁴⁴.

Tytułatura Krakusa w ogóle nie odpowiada tytułom książąt i królów słowiańskich, za to jest identyczna z tytułami, jakie nosili królowie perscy, w tym Cyrus.

- Ustrój państwa

Zarówno Cyrus, jak i Krakus likwidują ustrój plemienny – u Persów i Polaków. W obu przypadkach w czasach poprzedzających ich wybór nieokreśloną bliżej rolę sprawują u Persów rada 12 najlepszych obywateli⁴⁵, u Polaków 12 wojewodów. Instytucja 12 wojewodów, rycerzy znajduje również ciekawą paralelę w postaci wspomnianych wyżej 12 wojewodów króla Kirkousa/Karkausa.

- Wybór

Cyrus „zwołuje zebranie (wiec) perskich plemion”⁴⁶, na którym jednomyślnie zostaje wybrany na króla Persów⁴⁷. Krakusa obiera na króla Polaków jednomyślny wiec⁴⁸.

Grób Cyrusa II Starszego w Pasargadach

Kopiec Kraka II Starszego w Krakusowicach

- Nieznajomy

Krakus to „pewien (nieznajomy) człowiek”⁷⁴⁹, jednak Lechici traktują go jako swojego króla. Cyrus jest Persem, a mimo to uchodzi za prawowitego babilońskiego władcę.

- Wojny

Krakus część spośród swoich licznych wrogów pokonał, inną część „uśmierzył układami”⁷⁵⁰. Już na początku panowania Cyrusa Babilonia, Lidia, Egipt i Sparta zawierają sojusz wojskowy przeciw niemu. Cyrus, nie mając wystarczających sił, rozbija ją działaniami politycznymi i błyskawicznymi działaniami militarnymi.

- Prawodawca

Po zaprowadzeniu pokoju, Krakus ustanawia załówek praw⁵¹. W ostatnich latach panowania Cyrus II nadaje Persji podstawowe prawa⁵².

- Król ojciec

Polacy określają Krakusa mianem oswojźdźciela ojczyzny⁵³, założyciela państwa, ojca⁵⁴. Cyrus II oswojźdźca Persów z niewoli Medów. Jest założycielem Imperium Perskiego, określanym powszechnie mianem ojca (Persów)⁵⁵.

- Śmierć

Kroniki polskie i czeskie nie zawierają przekazu o śmierci Krakusa/Kroka. Wrażenie to jednak, po przyjęciu założenia o ich tożsamości z Cyrusem, okazuje się złudne. Kroniki czeskie we fragmentach następujących bezpośrednio po opisie panowania Kroka opowiadają historię tragicznej śmierci Cyrusa⁵⁶. Pozwala to na „skompletowanie” historii Kroka/Krakusa (Cyrusa) i uzupełnienie jej o motywy jego śmierci.

KRAKUS MŁODSZY – CYRUS MŁODSZY, CZYLI BRAT ZABIJA BRATA

W artykule zamieszczonym w czasopiśmie „Pressje” przedstawiam niektóre z podobieństw pomiędzy historią syna Krakusa Lecha „bratobójcy” i syna Cyrusa Kambyzesa „bratobójcy”, wysuwając hipotezę, że historia Lechitów i tutaj zgadza się z achemenidzką, a Lech to Kambyzes II.

W tym miejscu chciałbym zwrócić uwagę na jeden, ale za to także ważny szczegół, a mianowicie zbieżność imion i przydomków zabitych braci. Nie chodzi tutaj oczywiście o Bardiję, brata zabitego przez Kambyzesa, ale o Cyrusa Młodszeo, innego z Achemenidów. Cyrusa Młodszeo także zabija brat Artakserkses II.

Skąd jednak wzięło się imię Cyrusa Młodszeo w opowieści o bratobójstwie Kambyzesa, skoro Kambyzes zabił Bardiję, a nie Cyrusa? Otóż już u wczesnych historyków greckich oba bratobójstwa zlewają się w jedną historię. I Markwart twierdzi wprost, że w przekazie Ktejasza Bardija, noszący u niego imię Tanioksark jest kopią Cyrusa Młodszeo⁵⁷.

Tłumaczy to doskonale obecność jego imienia we wspólnej historii obu zbrodni, zwłaszcza że mamy dowody na to, że imię

Bardii nie zostało utrwalone w jednej formie. Niemal każdy autor grecki podaje je w innej wersji, jest: Bardija, Mardija, Mardos, Smerdis, Tanioksark itp.⁵⁸. To właśnie mogło być przyczyną zniknięcia imienia Bardii z omawianej historii i zastąpienia go imieniem *Cyrus Młodszy* (*Krakus Młodszy*).

Powyższe dywagacje i tak nie zmieniają faktu, że jedyni potomkowie Krakusa i Cyrusa, noszący te same co oni imiona, dodatkowo obaj o przydomku „Młodszy”, czyli Krakus i Cyrus Młodszy, giną z rąk swoich braci.

Myślę, że w tym miejscu godny odnotowania jest jeszcze jeden fakt. Otóż z kopcem w znajdujących się nieopodal Krakowa Krakuszowicach związana jest bardzo ciekawa legenda. Według niej w tutejszym kurhanie ma spoczywać Krakus II Starszy. Stosując założenie o tożsamości Krakusa z Cyrusem

Krakus II Starszy powinien być Cyrusem II Starszym.

Ale czy w historii istniała postać, która byłaby w ten sposób określona? Oczywiście, Cyrus II Starszy to inaczej Cyrus Wielki główny bohater tego artykułu! Inna postać legendy z Krakuszowic – Krakus III Młodszy, to oczywiście Cyrus III Młodszy, wspomniany powyżej zamordowany przez Artakserksesa II brat.

ALEKSANDER WIELKI ZDOBYWA KRAKÓW

Wincenty Kadłubek w *Kronice polskiej* wspomina o wojnie Polaków z Aleksandrem Wielkim. Słowa Kadłubka przyjmowane są jednak z dużą ostrożnością, czemu nie ma się specjalnie co dziwić. Polski Kraków w czasach Aleksandra jeszcze nie istniał, a on sam nie miał żadnego powodu najeżdżać i oczywiście nie najechał Polski. Ale może jednak w relacji Kadłubka tkwi jakieś ziarno prawdy?

Aby się temu dokładnie przyjrzeć, warto wrócić do relacji Kadłubka. Według niego Aleksander Wielki zdobywał Kraków i zburzył jego mury⁵⁹. Niedługo potem jednak jego niezwyciężone zastępy – Argyraspidzi – poniosły w wyniku podstępu pierwszą w historii klęskę.

Sam kronikarz nie uważał widać tej informacji za zbyt wiarygodną, w związku z czym przytoczył fragment korespondencji Aleksandra Wielkiego z Arystotelesem, mający świadczyć o jej prawdziwości: *Jest zaś sławne miasto Lechitów [...], które nazywają Caraucas [Carantas], [...], nad tym miastem i nad sąsiednimi triumfowaliśmy*⁶⁰. Arystoteles odpowiada w ten sposób: *[...] odkąd [Lechici pokonali twoich Argyraspidów] blask twego słońca u wielu zgasł [...], zdawało się, że korona twego państwa się zachwiała*⁶¹.

W przekonaniu Kadłubka Caraucas/Carantas to oczywiście Kraków, a działania Aleksandra pod Caraucas to wojna tocząca się pod Krakowem. Naturalnym jest w tym momencie zadanie pytania, gdzie po raz pierwszy Argyraspidzi Aleksandra ponoszą klęskę i czy poprzedza ją bezpośrednio zdobycie jakiegoś miasta?

Pierwszą klęskę wojsko macedońskie ponosi w 329 roku przed naszą erą bezpośrednio po zdobyciu Kuruszkathy (dziś Kurkath),

Peter Paul Rubens, Głowa Cyrusa przed królową Tomyris

miasta Cyrusa nad Syr-Darią⁶². Porażka ma i w tym wypadku charakter prestiżowy, a skutki tego pierwszego pobicia [...] wojsk [Aleksandra] mogły być nieobliczalne [...]”⁶³.

Najwyraźniej więc zarówno wojna Aleksandra z Polakami, jak i korespondencja Arystotelesa z Aleksandrem Wielkim dotyczą zmagania Macedończyka w Azji Środkowej (329–327 r. p.n.e.), a nazwy *Caraucas*, *Carantas*, *Kraków* określają Kuruśkatę, „miasto Cyrusa” nad Syr-Darią. Wydaje się, że historia o walce Aleksandra o Kuruśkatę związana została od początku z nazwą tego miasta i przez to została przez legendę przeniesiona na inne miasto noszące tę samą nazwę: Kurkath, Kraków nad Wisłą.

ZAKOŃCZENIE

Do utwierdzenia w przekonaniu o tożsamości Krakusa z Cyrusem prowadzi kilka niezależnych dróg: analiza językowa imienia *Krakus*, badania porównawcze mitu o *Krakusie i smoku wawelskim* z materiałem irańskim i wschodniosłowiańskim, porównanie historii Krakusa z historią Cyrusa Achemenidy i analiza relacji z wojny Aleksandra z Polakami.

Do rozwiązania pozostaje jeszcze całe mnóstwo innych zagadek. Trzeba przede wszystkim odpowiedzieć na pytanie, jak to się stało, że wątki historyczne pochodzące sprzed ponad 2500 lat znalazły się w historii narodów słowiańskich? Jaki lud jest za to odpowiedzialny i w końcu jak to się stało, że kroniki polskie przekazują tak odległe w czasie fakty z tak ogromną wiernością? Należałoby też z pewnością dokładnie zająć się także innymi postaciami występującym w kronikach polskich i czeskich, takimi jak Wanda, Lestek czy Popiel. Czy jest to jednak choćby po części możliwe? Rozwiązanie tych i wielu innych zagadek leży być może w ponownym zbadaniu związków najdawniejszej historii Polaków i Czechów z powszechną historią ludów wschodnich, nie w przekazie greckim, ale w ich własnej redakcji, czyli mitologii kejanidzkiej.

Piotr Makuch

Zamek krzyżowców Krak-moab, starożytny Kir-Moab

¹ J. Wyrozumski, *Kraków do schyłku wieków średnich*, [w:] *Dzieje Krakowa*, Kraków 1992, s. 62.
² Czeski odpowiednik Kraka/Krakusa.
³ J. Wyrozumski, *op.cit.*, s. 63.
⁴ *Słownik starożytności słowiańskich*, t. 2. Wrocław–Warszawa–Kraków 1964, s. 506–507.
⁵ W. Kadłubek, *Kronika polska*, Wrocław 1992, s. 11.
⁶ P. Makuch *Wawel, Babel i król Kirkous: wstęp do badań nad najstarszymi nazwami i legendami krakowskimi*, [w:] „Pressje”, Kraków 2007, teka 10 i 11, s. 201–220.
⁷ M. Plezia, *Legenda o smoku wawelskim*, „Rocznik Krakowski”, t. 42, Kraków 1971, s. 21–32.
⁸ E. Berthels, *Roman ob Aleksandrie*, Moskwa 1948.
⁹ M. Składanek, *Mity królewskiej księgi*, Warszawa 1981, s. 137 i następane.
¹⁰ *Ibidem*.
¹¹ Królowie noszący tytuł Kej, Kejanidzi, są to historyczni Achemenidzi, począwszy od Cyrusa aż po Dariusza III. Zwykle za Kejanidę uważany jest także Aleksander Wielki (W. Dulęba *The Cyrus Legend in the Šahname*, Kraków 1995; A. Biruni, *Izbrannye proizwiedeniya*, Taszkient 1957, s. 113–117).
¹² P. Makuch, *Wawel – starożytny Babel, rozwiązanie zagadki*, „Alma Mater” 2008, nr 104–105, s. 57.
¹³ *Księga Daniela* 11,23 i n. Stary Testament, t. 3, Poznań 2000.
¹⁴ *Thesaurus linguae latinae*, [w:] *Supplementum, nomina propria latina*, t. 2, 1909 Lipsiae, s. 808.

¹⁵ G. Kent, *Old persian grammar, texts, lexicon*, Connecticut 1953, s. 180.

¹⁶ K. Nawrotka, *Aleksander Wielki*, Wrocław 2004, s. 381.

¹⁷ N.S. Tichonrawow, *Lietopisy russkoj literatury i diewnosti*, t. 2, Moskwa 1859.

¹⁸ N. Kostomarov (red.), *Skazka o Eruslonie Lazarewicz*, [w:] *Pamjatniki starinnoj russkoj literatury*, t. 2, Sanktpietierburg 1860. Dzięki istnieniu paralel irańskich imię króla *Kartaus* N. Potanin poprawia na *Karkaus* (N. Potanin, *op.cit.*).

¹⁹ Według W. Dulęby smok Biały Dew z Mazanderanu, irański prototyp Białego Danily, pochodzi z Babilonu, gdyż Mazanderan to według niego Babilon. Przyjmując ten tok rozumowania, Biały Danilo jest smokiem babilońskim (W. Dulęba, *op.cit.*).

²⁰ *Języki indoeuropejskie*, L. Bednarczuk (red.), t. 2, Warszawa 1988, s. 912 i n.

²¹ Centralnym motywem opowieści o Karkusie jest jego walka ze smokiem. Analiza treści obu podań przekracza ramy tego artykułu, choć już fakt identyczności imion królów i centralnego motywu każe przypuszczać, że mają one to samo źródło.

²² P. Makuch, *Wstęp*, *op.cit.*

²³ N. Potanin, *Wostocznyje motiwy w sriednie-wiekowom jewropejskom eposie*, Moskwa 1899, s. 286–347; W. Miller, *Ekskursy w oblasti russkogo narodnogo eposa*, Moskwa 1892, s. 152–171.

²⁴ *Powieść o Uruslanie Lazarewiczu* jest słowiańskim wariantem historii największego irańskiego bohatera Rostama. Król Kirkous jest zaś kopia króla Kej Kawusa.

²⁵ A. Biruni, *op.cit.*, s. 113–117.

²⁶ Imię Kawus powstało ze złożenia *kawi* i *Us* o znaczeniu „król o imieniu Us” (M. Składanek, *op.cit.*, s. 140).

²⁷ W. Dulęba, *op.cit.*

²⁸ A. Bielowski [wyd.] *Mierzwy Kronika*, MPH t. 2. Lwów 1872, s. 167–170.

²⁹ I. Żdanow, *Russkij bylewoj epos*, S. Petersburg 1895, s. 1–132; D.N. Sadownikow, *Skazki i pieriedanija Samarskogo kraja*, S. Petierburg 1884, s. 22 i nast.

³⁰ Chodzi tutaj o trzy opowieści o Aleksandrze Wielkim i smoku, w których występuje interesujący nas motyw. Według I. Żdanowa (*Russkij bylewoj epos*, S. Petersburg 1895, s. 37.) wszystkie pojedynki Aleksandra ze smokiem są wariantami opowiadania o smoku babilońskim.

³¹ I.W. Piankow, *Obrazowanie dierżawy Achemenidow po dannym anticznym istocznikom*, [w:] *Istorija iranskogo gosudarstwa i kultury*, Moskwa 1971, s. 83.

³² *Kronika wielkopolska*, tłum. K. Abgarowicz, Warszawa 1965, s. 46.

³³ Z analiz mitu krakowskiego wynika jednoznacznie to, że smok wawelski poprzedza Krakusa (A. Szyjewski, *Religia Słowian*, Kraków 2003, s. 86–87, 228).

³⁴ A.T. Olmstead, *Dzieje imperium perskiego*, Warszawa 1978, s. 65.

³⁵ W. Dulęba, *op.cit.*, s. 42.

³⁶ Podobieństwa struktury dynastii Achemenidów i dynastii Lechitów sięgają dużo dalej. W najbliższym czasie spodziewam się wydać pełne opracowanie tego tematu.

³⁷ *Kronika wielkopolska*, *op.cit.*, s. 54.

³⁸ W. Dulęba, *op.cit.*, s. 10.

³⁹ M.A. Dandamajew, *Politczeskaja istoria achemenidskoj dierżawy*, Moskwa 1985, s. 39.

⁴⁰ J. Długosz *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księga pierwsza i druga*, Warszawa 1961, s. 188.

⁴¹ A.T. Olmstead, *op.cit.*, s. 70.

⁴² W. Kadłubek, *op.cit.*, s. 12.

⁴³ *Wielka historia powszechna*, t. 1, Warszawa 1935, s. 743.

⁴⁴ B. Składanek, *Historia Persji*, Warszawa 2004, s. 101.

⁴⁵ Likwiduje tę instytucję syn Cyrusa Kambyzes.

⁴⁶ M.A. Dandamajew, *op.cit.*, s. 15.

⁴⁷ Herodot, *Dzieje*, tłum. S. Hammer, Warszawa 2005, s. 69.

⁴⁸ *Kronika wielkopolska*, tłum. K. Abgarowicz, Warszawa 1965, s. 55.

⁴⁹ W. Kadłubek, *op.cit.*, s. 11.

⁵⁰ J. Długosz, *op.cit.*, s. 187.

⁵¹ W. Kadłubek, *op.cit.*, s. 13.

⁵² *Wielka historia powszechna*, *op.cit.*, s. 743.

⁵³ J. Długosz, *op.cit.*, s. 189.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 187.

⁵⁵ Herodot, *op.cit.*, s. 204.

⁵⁶ *Dalimilowa kronika česka*, *op.cit.*, s. 24.

⁵⁷ M.A. Dandamajew, *op.cit.*, s. 65.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ W. Kadłubek, *op.cit.*, s. 21.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 23.

⁶¹ *Ibidem*, s. 24.

⁶² W. Dzieciol, *Aleksander Wielki*, Londyn 1962, s. 98.

⁶³ *Ibidem*.